

ІСТОРИКО ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ

Актуальність теми. Філософія, переймаючись впродовж усього періоду свого тривалого історичного існування пошуком субстанційних засад світобудови, у наш час органічно вийшла на необхідність ретельного аналізу так званих глобальних проблем сучасності. Справа в тому, що нинішній стан існування людства характеризує його як переважно єдиного суб'єкта взаємодії з природним середовищем. Звичайно, що не всі його суб'єкти однаковою мірою впливають на довкілля, як і різною мірою усвідомлюють необхідність їх вирішення спільними зусиллями.

Мета дослідження: визначення тих глобальних проблем сучасності, позитивному вирішенню яких максимально може сприяти філософське як водночас методологічне розуміння світогляду.

Коли ми нині говоримо про глобальні проблеми сучасності, то всі вони, без перебільшення, зумовлені проявом людського невігластва, ігноруванням органічної причетності людини до субстратної (речовинної) та субстанційної (ідеальної у вигляді закону) основ світобудови. Будучи на 80% створена з води (а мозок навіть на 90%), людина не може розраховувати на те, що, споживаючи забруднену воду, вона не відчує на собі негативні наслідки й не перейде до пошуку причин хвороби. Аналогічно з повітрям, землею та вогнем. Якщо брати міфологічний тип світогляду, з яким, як відомо, мирно співіснувала антична філософія і на основі якого вона фактично виникла (див. праці А.Чанишева .О.Лосева та ін.), то його складові – тотемізм, аніматизм, анімізм, магія і фетишизм – органічно перейшли не просто у натурфілософські першооснови Буття, але й у процес обгрунтування необхідності для людини стати на шлях його пізнання засобами понятійного мислення. Так, Парменід у творі «Про природу» вже веде мову не стільки про буття чотирьох першостихій, скільки про їх єдність у стихії пізнавального мислення. Називаючи свідчення органів сприйняття «туманними гадками смертних», він скептично оцінює пізнавальні можливості пересічних людей: «Безпомічно ум їх блукає. Бродять вони наугад, глухі й разом сліпі. Нікчемний народ!» З його точки зору сутність Буття не можна пізнати на основі образів і свідчень сприйняття. Тільки засобами мислення можна пізнати суще як закон, як незмінне й вічне Буття. «Є буття, а небуття зовсім немає; Тут достовірності шлях, і до істини він наближає. Одне і те ж є мисль і буття. Слово і мисль буттям мають бути. Одне і те ж є мисль і те, про що мисль існує. Адже без буття, в якому її вираження, Мисль тобі не знайти. Не виникає воно, і не піднімається смерті. Цільне все, без кінця, не рухається й однорідне. Не було в минулому воно, не буде, але все – в нинішньому. Безперервне, одне. Чи йому знайдеш начало? Як і звідки рости?» Аналогічну позицію займав Геракліт, якого відносять до засновників так званої стихійної діалектики. З одного боку, це справді так, адже стихію вогню він вважав такою, що все перетворює у все. З іншого, вогонь можна глумачити як розум, який також творить зі всього єдине і в якому все як в одному і єдиному. Тобто, це вже діалектика пізнання через боротьбу протилежностей самого мислення, а не тільки предметно-речових стихій. Визнаючи діалектику стихій: «все тече, все змінюється», «холодне нагрівається, гаряче охолоджується, вологе висихає, висохле зрошується», «безсмертні смертні, смертні безсмертні, одні живуть за рахунок смерті інших, за рахунок життя інших помирають» Геракліт не вважав, що діалектика пізнання має будуватись на ній. Навпаки, діалектика чуттєвого сприйняття заважає пізнати за різноманітністю єдине – розум. Розум – це спільне, загальне, з якого все походить і в якому все пізнається як одне. Проте більшість живе так, немовби у всіх існує якийсь особливий розсуд. Але ж «багатознайство розуму не навчає», хоча люди охоче йдуть за тими, хто говорить їм очевидні речі, і не розуміють, що слухати слід не голос людей, а логос, який дає можливість «знати все як одне».

Нині, оскільки людство у своїй історії не дослухалося до Буття суцього як Буття Закону, воно також «плаче», адже загрози виникли для його існування цілком реальні. На цьому наголошував у XX ст. видатний мислитель М.Гайдеггер: «І хоча ми завжди і всюди перебуваємо у відповідності з Буттям суцього, на поклик Буття ми зважаємо рідко. Відповідність Буттю суцього залишається нашим постійним місцеперебуванням. Проте спеціальне і втілюване нами домінуюче поведінки вона постає досить рідко. Тільки коли це відбувається, ми вперше. Власне, відповідаємо тому, з чим має справу філософія, яка крокує шляхом до Буття суцього. Відповідність Буттю суцього і є філософія, однак тоді й тільки тоді, коли ця відповідність здійснюється і саме тому розкривається й розширює своє розкриття» [Перш, ніж зробити логічний висновок із наведеної думки, відзначимо, що філософія (існує в мелодії відповідності, налаштованої на голос Буття суцього. Ця відповідність є якесь мовлення. Вона знаходиться на службі у мови. І...мислення, як відповідність, знаходиться на службі у мови. ...Тому без достатнього осмислення мови ми ніколи по-справжньому не узнаємо, що таке філософія в якості зазначеної відповідності, що таке філософія як особлива манера розповіді». Отже, людство прийшло до сучасного глобального драматичного і навіть трагічного стану через те, що, на жаль, не послугоувалось філософськими настановами видатних мислителів відносно того, як саме йому потрібно взаємодіяти як між самими людьми, так і всім разом із природним довкіллям. Воно у переважній більшості своїх членів визначає спосіб життєдіяльності не буттям суцього, а буттям образів сприйняття, фактично – буттям матеріальних об'єктів, а не буттям об'єктивних законів як адекватних представників суцього в його незмінному й вічному субстанційному статусі. Тобто – як єдність різноманітного, оскільки мислення і є уміння об'єднати сприйняття різноманітного для відчуттів буття в буття єдиного і спільного для нього розуму, інструментом якого є загально-родові поняття. Буття кличе людину як потенційно розумно-пізнавальну істоту не лише видимою різноманітністю свого матеріально-об'єктного наповнення, але також своєю єдністю, своїм об'єктивним розумом. Адекватною відповіддю на такий поклик і має стати філософський тип світоглядної мотивації поведінки людини як такої, що увібрив у себе особливості міфологічного та релігійного типів світогляду. Філософія не розповідає про Буття звичними словами, усвідомлюючи, що слово, маючи предметно-речовий корелят, здатне зосередити увагу людини на сприйнятті видимого і, як наслідок, відвернути від пізнання суцього в ньому. А лише воно має статус вічного, незмінного, у своїй нествореності, відтак – статус закону як прояву об'єктивного розуму. Розуміння неодмінно призводить до уміння діяти на рівні Буття суцього, адекватно представленою для людини не Всесвітом, який охопити як єдиний об'єкт пізнання неможливо, а історією пізнання, представлену текстами всіх його суб'єктів. Йдеться про систему мовлення як, з одного боку, матеріального носія об'єктивного розуму, з іншого, як наочну систему об'єктивованого мислення, яке служить мові тим, що знаходить його в ній. Філософія, таким чином, є системою мовомислення, а не словоговоріння, як це має місце у міфології та релігії. «Достіг рідко» (як зазначає М.Гайдеггер) розум у філософській якості трансформується в розуміння та уміння діяти розумно якраз тому, що в діяльності людства майже абсолютно домінує не стільки субстанційний, скільки субстратний спосіб буття. Міфологія, не облагороджена філософським типом мисленням, попри освячення Буття та інші переваги, про які ще йтиметься, спонукає людину до надання слову матеріально-речових форм, тобто фактично підштовхує її до активного втручання у природне середовище. Із плином часу це стає небезпечним. Релігія як тип інтроспективного світоглядного мислення забороняє таке втручання. Але, закликаючи людину до самопізнання, вона, особливо у своїй інституціональній формі, вимагає від неї не стільки розвитку самопізнавального мислення, скільки освячення і благоговіння перед містичною істотою як суб'єктом світотворчості. Тому, говорячи про смиренність людини, вважає погорду ледь не головним гріхом людини і, як наслідок, перешкоджає розвитку філософського світогляду, який апелює до необхідності утвердження в суспільстві системи свободомислення. Звичайно, не варто абсолютизувати філософію в її прагненні до розвитку в людині навичок автономного мислення. Адже вона, як і релігія, неоднорідна у своїх змістовних гуманістичних пошуках. Церква, забороняючи втручання людини у природу, виходила з тих міркувань, що це втручання у створене Богом гармонійне Буття суцього. Філософія, розробляючи методи і методологію пізнання і пропонуючи їх суспільному загалу, також творить «гріх». Адже одних лише застережень щодо їх застосування в цілях самопізнання недостатньо, щоб людина не використала їх в якості ефективних засобів перетворення природи. Так, Ф.Бекон, пропонуючи емпіричну методологію дослідження природи, все ж радив накладати ваги на розум, аби той не підштовхував людину до експериментів над нею, не виносив експеримент як засіб пізнання за межі свого кабінету. «Знання і здібності людини збігаються, адже пізнання причини ліквідують результат. Природа перемагається тільки підлеглістю їй, і те, що у спогляданні постає як причина, в діянні постає правилом». Не можна сказати, що ці судження в статусі умовиводів невідомі широкій інтелектуальній еліті, включно з промисловотехнологічною. Проте, на жаль, вони не стали правилом для матеріально-виробничої практики, яка вивела експеримент за межі науково-дослідницьких лабораторій, перетворивши їх у глобальне всепланетне й навіть ноосферне виробництво з тяжкими наслідками як для всезагального предмета праці, яким є природа, так і для самої людини як головного суб'єкта праці. І якщо на Заході, де все-таки кожен високоосвічений науковець отримує диплом доктора філософії з певної галузі знань, врешті-решт, де з середини XX ст. усвідомили, що філософія – це не просто методологія пізнавально-пошукового мислення, але, головним чином, засіб до самопізнання, тому перейшли до природо- й, отже, людиноорієнтованих технологій, то в колишньому СРСР, а за інерцією й у сучасній Україні, такого гуманістично-прогностичного розуміння філософії, насамперед у політичній та олігархічно-промислової еліті фактично немає.

Ось чому вкрай важливо не тільки залучати філософську громадськість до аналізу й вирішення глобальних проблем сучасності, але й до власної духовної спадщини. Слід також враховувати, що під «нашою» власністю не слід розуміти власність усього населення. Це власність тих людей, хто не лише став на шлях самопізнавального світопізнання, але й здатний діяти відповідним чином. Поет Євген Євтушенко писав: «Народ, хто сам себе не врет. Народ, хто враг духовної лени. Лише той, хто мислить, той народ. Все остальне – населення». Причому, як ми бачили «нікчемний (вздорний народ)», це відомо від самого початку виникнення філософії. Б. Українська філософія.

Сподівання на те, що тут можна знайти адекватні відповіді на гармонійну взаємодію людини з природою, ми пов'язуємо зі вже наведеними особливостями української народної ментальності. На них у своїх працях звертають увагу сучасні філософи А.К.Бичко та І.В.Бичко, В.С.Горський. Антеїзм. Любов'ю до матінки-землі, до неньки-України як певної території просякнута вся фольклорна народна творчість, починаючи з доби Київської Русі й до нашого часу. Хоча тут слід вести мову насамперед про літературномистецьку еліту, яка у своїй народній, а не політичній іпостасі, не сприйняла ідеї її перетворення на державну чи колгоспно-кооперативну власність.

Висновки. Пізнавальне відношення людини до світу з'явилося разом із філософією, заснованою на вихідному принципі світобудови – подібне творить подібне. Звідси ідея єдності людини/мікрокосму і природи/макрокосму. Звідси ж заклик філософії до людини – пізнай себе саму. А людина стане людиною в якості суб'єкта відповідальної життєдіяльності лише тоді, коли стане світоглядно-мотиваційною домінантою її повсякденної поведінки. Чим більшою буде чисельність таких людей, тим більшою мірою вони будуть виконувати функцію атрактора – центру притягання до себе нерадивих і безпорадних, тим суттєвішою буде їх орієнтація на творчий мімізис.

Список використаних джерел

1. Антологія мировой философии: Античность. – Мн.: Харвест, М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 960 с.
2. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія. – Запоріжжя, Видавництво ЗДІА, 2010. – 272
3. Хайдеггер М. Что это такое – философия? / Хайдеггер М. // Вопросы философии. – 1993. - №8. – С.107 -123.
4. Чаньшев А. Начало философии/А.Чаньшев. – М.: Изд. МГУ, 1982. – 184 с.